Hoolekanne Tartus.

I. Avalik hoolekanne Tartus 1917. aastani.

A. Hasselblatt.

Hoolekande korraldus Tartus kuni XVIII sajandini. Nagu kogu Lääne-Euroopas, oli ka Tartu vaeste eest hoolitsemine ja üldine hoolekanne keskajal peamiselt kiriku käes, ja allikaks, mis seda aineliselt võimaldas, oli era-heategevus. Käsikäes kiriku ja heategevusega võtavad aga linnarae organid hoolekande- ja tervishoiu-asjanduse aja jooksul rohkem oma juhtida.

Vanimaks Tartu hoolekande-asutiseks on Püha Vaimu kiriku juures asuv seek (hospidal) põdureile ja vaestele. Paavsti algatusel 1204. a. Roomas asutatud Püha Vaimu seegi eeskujul tekkisid igal pool samalaadilised kristlikud asutised vaeste, vanadusest nõtrade ja tõbiste eest hoolitsemiseks, ja nimelt alati ühenduses mõne kiriku või kabeliga, mille juures asuvad Püha Vaimu „õed" ja „vennad" pühendusid seegisviibijate eest hoolitsemisele. Tartus võis selline Püha Vaimu seek asutatud olla XIII sajandi teisel poolel; ürgkirjaliselt mainitakse seda esmakordselt igatahes alles vaid ühes testamendis 1345. a. Püha Vaimu kirik oli Laia ja Magasini uuli nurgal; muistsete kirikumüüride telliskivist ehitati 1890. a. praegune võimla. Kiriku taga, kohe vastu oma-aegset linnamüüri, asus seegi elamu ühes hooviga. Seek püsis siin paigal ligi 500 aastat, kuni ta lõpuks, peale 1775. a. tulikahju, ümber paigutati eeslinna — Peterburi ja Puiestee uuli nurgale.

Püha Vaimu seegist mitte palju noorem näib olevat olnud teine Vana-Tartu hoolekande-asutis, nimelt Püha Jüri ehk Jürgeni mõisa vanadekodu haigla ja palvemajaga. Jürgeni mõisa asus Raadimõisa viivast teest paremat kätt, umbes vastu surnuaiale kulgevat haruteed; temale kuuluv maa-ala ulatus Jaamamõisast, linna ja Raadimõisa väljade vahelt kuni praeguse linnapiirini Tallinna postiteel. Peale pidalitõbiste võeti siia vastu muidki haigeid ja vististi ka vaeseid. Äärmiselt puudulikud on meie teated selle Püha Vaimu seegiga ühendatud asutise üle. XVI sajandi keskel saab Jürgeni mõisa ränga laastamise osaliseks, antakse aga hiljemini poolakate poolt jällegi seegi kasutada. Siis haaravad jesuiidid mõisa väevõimuga endi omandusse. 1601. a. lubab Södermanlandi hertsog Karl Jürgeni mõisa ühes kõigi maadega uuesti hospidali kasutada, aga nähtavasti õige varsti peale seda sai kogu maa ühes mõisaga linna omanduseks, kes mõisa rendiraha omale saab. Lõpuks liidetakse maa linna Jaamamõisa maa-aladega, kuni ta viimaks 1870. a. paigu Jaamamõisast eraldatakse ning linna asutusalana tükeldatakse.

Usupuhastuse maksmapanekul kihutatakse Püha Vaimu õed ning vennad minema, kuna seek-asutis oma tegevust jätkab, kohastudes muutunud oludele. Ülemvalitsemist teostatakse linnarae ja gildide volinikkude kaudu, kuna ühendus kirikuga — nimelt linna Jaani kirikuga — alal hoitakse. Nagu näha vanimast

Tartu, lk. 589